

הכנסת

מרכז המחקר והמידע
המחלקה לפיקוח תקציבי

תיאור וניתוח השינויים ביצוא סחורות ושירותים

מוגש לוועדת הכלכלה של הכנסת

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

י' כסלו תשע"ו
22 בנובמבר, 2015

כתיבה: איתמר מילרד, כלכלן
אישור: עמי צדיק, מנהל המחלקה לפיקוח תקציבי

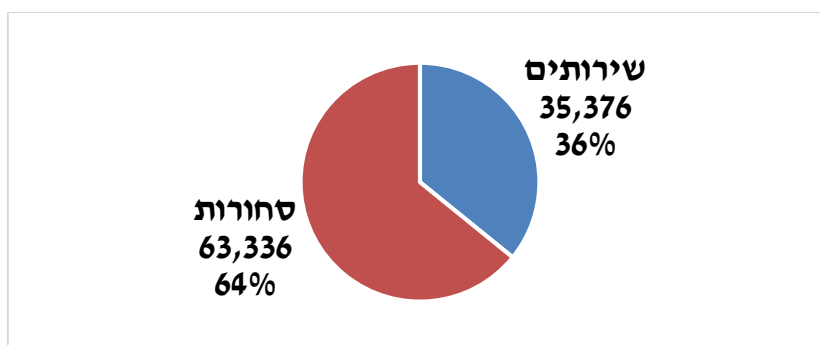
מסמך זה נכתב לבקשת ועדת הכלכלה, לקראת דיון בנושא "הירידה הדרמטית בקצב גידול היצוא במשק הישראלי", ב-23 בנובמבר 2015. במסמך זה מובאים נתונים על מבנה היצוא הישראלי, הרכבו, ריכוזיות ונתונים על התפתחותו בחודשים האחרונים. כמו כן מובאים כלי סיוע, אשר עשויים לעודד את היצוא.

1. היצוא הישראלי

1.1. מבנה היצוא והתפתחות היצוא

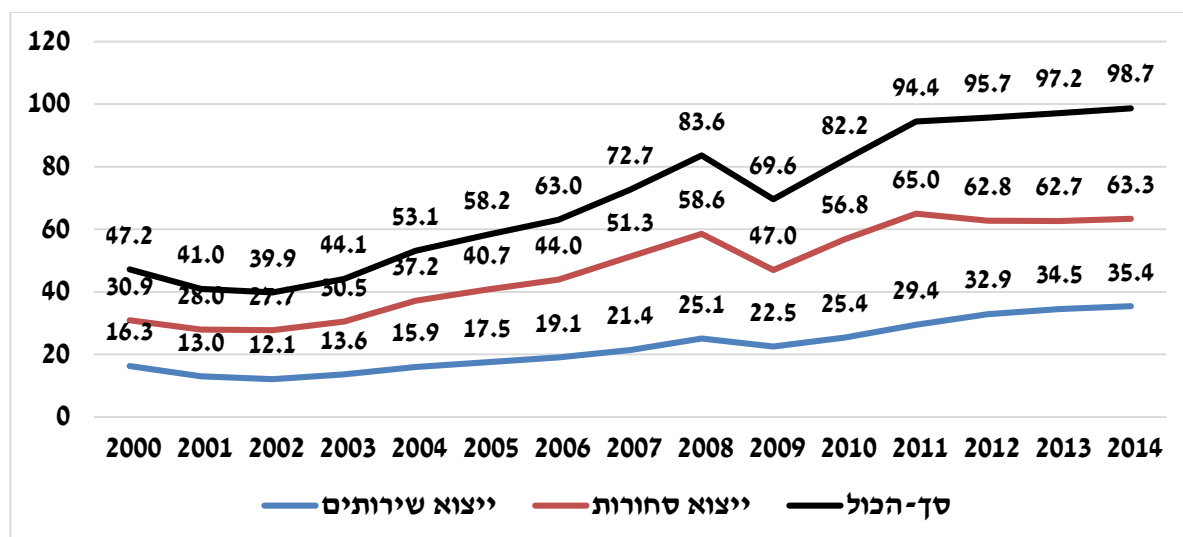
היצוא הישראלי הוא מנוע צמיחה חשוב של כלכלת ישראל. בשנת 2014, היקף היצוא הישראלי עמד על כ-98.7 מיליארד דולר. ניתן לחלק את היצוא לשני ענפים מרכזיים, יצוא סחורות ויצוא שירותים. בתרשים 1 להלן חלוקת היצוא ליצוא סחורות וליצוא שירותים.

תרשים 1 – חלוקת היצוא לסחורות ושירותים (במיליוני דולר)¹

מהנתונים בתרשים עולה כי בשנת 2014 יצוא הסחורות היה כ-63.3 מיליארד דולר אשר היוו כ-64% מסך היצוא ויצוא השירותים היה כ-35.4 מיליארד דולר אשר היוו כ-36% מסך היצוא. בתרשים 2 להלן התפתחות היקף היצוא במיליארדי דולרים.

תרשים 2 – היקף היצוא (2000-2014, מיליארדי דולרים)²

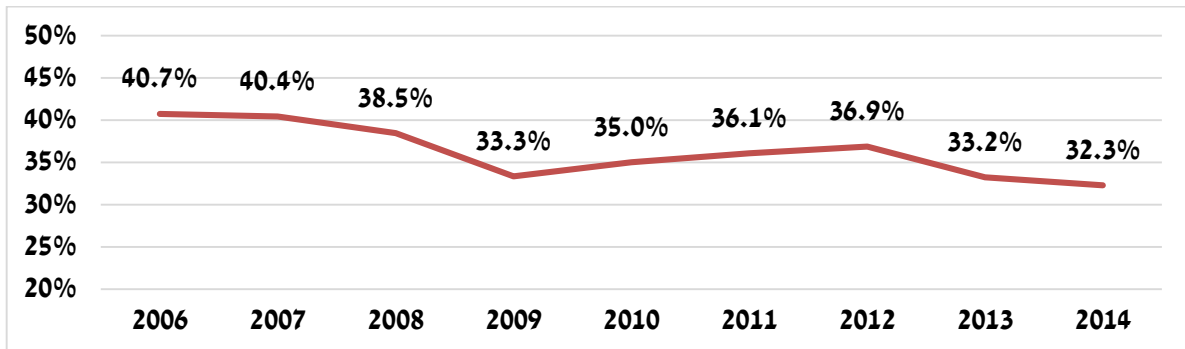
¹ הלמ"ס, השנתון הסטטיסטי לישראל 2015, [לוח 16.1 - יבוא ויצוא סחורות ושירותים](#), ספטמבר 2015.
² הלמ"ס, השנתון הסטטיסטי לישראל 2015, [לוח 16.1 - יבוא ויצוא סחורות ושירותים](#), ספטמבר 2015.

מהנתונים בתרשים עולה כי היצוא הישראלי גדל מ-47.2 מיליארד דולר בשנת 2000 ל-98.7 מיליארד דולר בשנת 2014 (עלייה בשיעור של 109.3%). משנת 2009 (המשבר הכלכלי העולמי) גדל יצוא השירותים בכ-57.0% ויצוא הסחורות בכ-34.7%.

בתרשים 3 חלק היצוא הישראלי בתוצר.

תרשים 3 – חלק היצוא בתוצר (2006-2014, באחוזים)³

מהנתונים בתרשים עולה כי חלקו של היצוא בתוצר עמד בשנת 2014 על כ-32.3%. עוד עולה מהנתונים כי חלקו של היצוא בתוצר ירד בשנים האחרונות, כאשר בשנת 2006 הוא עמד על 40.7%. הנתונים מלמדים כי במקביל לירידה במשקל היצוא בתוצר, חלה עלייה במשקל הצריכה הפרטית בתוצר.

1.2. היצוא לפי ענפי הכלכלה

בלוח 1 להלן היקף היצוא לפי ענפי הכלכלה.

לוח 1 - היקף היצוא לפי ענפי הכלכלה (2013)⁴

ענף כלכלי	מיליוני דולרים	ב- %
תעשייה וחרושת; כרייה וחציבה	49,303	50.7%
מסחר סיטוני וקמעוני	12,073	12.4%
שירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים ושירותי ניהול ותמיכה	9,964	10.3%
שירותי תקשורת ומחשוב	9,583	9.9%
שירותי אירוח ותיירות	5,667	5.8%
שירותי תחבורה, אחסנה, דואר ובלדרות	4,627	4.8%
שירותים פיננסיים ושירותי ביטוח	706	0.7%
חקלאות, ייעור ודיג	644	0.7%
אספקת חשמל ומים	616	0.6%
הפקה והפצה של סרטים, תרבות, ספורט ופנאי	293	0.3%
בינוי	255	0.3%
פעילויות בנדל"ן	86	0.1%
אחרים	3,339	3.4%
סך-הכול	97,156	100.0%

³ הלמ"ס, השנתון הסטטיסטי לישראל 2015, [לוח 14.2: תוצר מקומי גולמי ושימושים במקורות](#), ספטמבר 2015.

⁴ הלמ"ס, השנתון הסטטיסטי לישראל 2015, [לוח 16.14: יצוא סחורות ושירותים לפי הענף של היצואן](#), ספטמבר 2015.

הכנסות

מרכז המחקר והמידע

מהנתונים בלוח עולה, כי רב היצוא מקורו בענף התעשייה, הכרייה והחציבה (50.7%). ענפים כלכלים נוספים התורמים חלק נכבד ליצוא כוללים את ענף המסחר הסיטונאי וקמעוני (12.4%), ענף השירותים המקצועיים, המדעיים והטכניים ושירותי ניהול ותמיכה (10.3%) וענף שירותי התקשורת והמחשוב (9.9%). בלוח 2 להלן, חלוקת היצוא התעשייתי (המהווה כאמור את רוב היצוא) לפי עוצמה טכנולוגית.

לוח 2 - יצוא תעשייתי לפי עוצמה טכנולוגית (ללא יהלומים)⁵

שינוי ב- 2014-2005 %	שנת 2014		שנת 2005		עוצמה טכנולוגית
	ב- %	מיליוני \$	ב- %	מיליוני \$	
86%	77.2%	19,810	41.4%	10,634	טכנולוגיה עילית
98%	67.4%	17,294	34.1%	8,755	טכנולוגיה מעורבת-עילית
78%	25.4%	6,520	14.3%	3,664	טכנולוגיה מעורבת-מסורתית
19%	12.1%	3,117	10.2%	2,620	טכנולוגיה מסורתית
82%	182.1%	46,741	100.0%	25,674	סך-הכול (ללא יהלומים)

מהנתונים בלוח עלה כי כ-77.2% מהיצוא התעשייתי ללא יהלומים, מקורו בתעשייה עילית, ורק 12.1% מהיצוא מתעשייה מסורתית. עוד עולה מהנתונים כי היצוא של התעשייה המסורתית עלה בכ-19% לעומת עלייה של 82% בסך היצוא התעשייתי ללא יהלומים.⁶ בלוח 3 להלן היצוא התעשייתי לפי ענפי התעשייה ללא יהלומים

לוח 3 - יצוא תעשייתי לפי ענפים (ללא יהלומים, 2014)⁷

באחוזים	מיליוני דולרים	ענף
26.7%	12,550	מחשבים, מכשור אלקטרוני ואופטי וציוד רפואי, דנטלי ואורתופדי
23.3%	10,976	כימיקלים ומוצריהם
13.8%	6,485	תרופות
12.5%	5,865	מוצרי מתכת בהרכבה, מכונות וציוד ומכשירי חשמל ביתיים
5.3%	2,490	כלי תחבורה והובלה
4.4%	2,086	מוצרי גומי ופלסטיק
2.7%	1,281	ציוד חשמלי ללא מכשירים ביתיים
2.3%	1,100	מוצרי מזון, משקאות וטבק
1.8%	839	טקסטיל, הלבשה, עיבוד עורות
1.7%	780	מוצרי נפט מזוקק
1.5%	703	תעשיית מתכת בסיסית
1.4%	637	תכשיטים
0.9%	421	מוצרי עץ, שעם, רהיטים, נייר, הדפסה
0.9%	408	מוצרים על בסיס מינרלים אל מתכתיים
0.6%	284	כרייה וחציבה
0.3%	119	אחרים
100.0%	64,121	סך-הכול

⁵ הלמ"ס, השנתון הסטטיסטי לישראל 2015, לוח 16.11: יצוא תעשייתי לפי עוצמה טכנולוגית (סיווג 2011), ספטמבר 2015

⁶ להרחבה בנושא ראו: איתמר מילרד, תיאור וניתוח התעשייה המסורתית, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, נובמבר 2015.

⁷ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סחר החוץ באוקטובר 2015 - יבוא ויצוא של סחורות, לוח: ג'2, 11 בנובמבר 2015.

מהנתונים בלוח עולה כי תת-ענפי התעשייה בעלי נתחי היצוא הגבוהים ביותר מסך היצוא התעשייתי הם המחשבים, מכשור אלקטרוני ואופטי וציוד רפואי, דנטלי ואורתופדי (26.7% מסך הייצוא התעשייתי ללא יהלומים); כימיקלים ומוצריהם (23.3%) תרופות (13.8%); ומוצרי מתכת בהרכבה, מכונות וציוד ומכשירי חשמל ביתיים (12.5%). ארבעת תת-ענפים אלו מהווים כ-76.3% מסך היצוא התעשייתי ללא יהלומים.

1.3. יצוא לפי יעד

ישראל סוחרת עם מספר גדול של מדינות. בלוח 4 להלן פירוט יבשות ומדינות היעד העיקריות ליצוא סחורות בשנת 2000 ובשנת 2014.

לוח 4 – יבשות ומדינות יעד עיקריות ליצוא סחורות⁸

שינוי 2014-2000	שנת 2014		שנת 2000		מדינה/יבשת
	ב- %	מיליוני דולרים	ב- %	מיליוני דולרים	
192.6%	5.8%	3,974.8	4.3%	1,358.4	בריטניה
76.9%	4.8%	3,321.9	6.0%	1,877.5	בלגיה ולוקסמבורג
123.2%	2.4%	1,668.1	2.4%	747.4	צרפת
103.9%	27.2%	18,787.5	29.3%	9,214.1	סך מדינות האיחוד
534.3%	4.0%	2,755.6	1.4%	434.4	טורקיה
134.4%	35.4%	24,445.1	33.2%	10,428.7	סך מדינות אירופה
58.2%	26.9%	18,567.7	37.4%	11,733.6	ארה"ב
60.4%	28.4%	19,619.9	38.9%	12,229.6	סך מדינות צפון אמריקה
442.3%	12.9%	8,921.9	5.2%	1,645.3	סין (כולל הונג-קונג)
295.5%	3.2%	2,202.7	1.8%	557.0	הודו
87.8%	2.0%	1,375.7	2.3%	732.4	מלזיה
199.2%	25.2%	17,403.6	18.5%	5,817.0	סך מדינות אסיה
188.2%	1.3%	922.1	1.0%	320.0	ברזיל
156.1%	2.2%	1,545.7	1.9%	603.6	סך מדינות דרום אמריקה
175.2%	1.0%	674.5	0.8%	245.1	סך מדינות אוקיאניה
135.2%	4.9%	3,371.1	4.6%	1,433.5	אחרים
119.6%	100.0%	68,967.9	100.0%	31,403.7	סך-הכול

מהנתונים בלוח עולה כי בשנת 2014, כ-35.4% מהיצוא הופנה למדינות אירופה, כ-28.4% למדינות צפון אמריקה, כ-25.2% למדינות אסיה, כ-2.2% למדינות דרום אמריקה, כ-1% למדינות אוקיאניה (אוסטרליה וניו-זילנד) וכ-4.6% למדינות אחרות. מדינות היעד העיקריות הן ארה"ב (26.9% מהיצוא בשנת 2014), סין והונג קונג (12.9%) ובריטניה (5.8%). עוד עולה מהנתונים כי היקף היצוא גדל ב-119.6%, וכי היצוא מסך היצוא למדינות צפון אמריקה

⁸ הלמ"ס, השנתון הסטטיסטי לישראל 2015, לוח 16.5: יבוא לפי ארץ קנייה ויצוא לפי ארץ יעד, ספטמבר 2015.

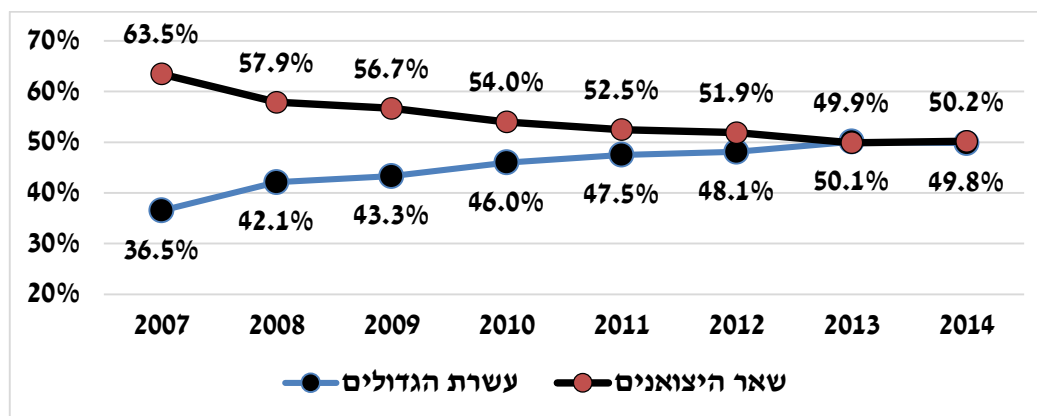

ירד מ-38.9% ל-28.4% והיצוא לאסיה עלה מ-18.5% ל-25.2%. מדינות בהן עלה הייצור בצורה ניכרת כוללות את טורקיה (עלייה של 534.3% בין 2000 ל-2014), סין (442.3%), הודו (295.5%) וברזיל (188.2%).

1.4. ריכוזיות ביצוא

בתרשים 4 להלן התפתחות נתח היצוא של עשרת היצואנים הגדולים ונתח היצוא של שאר היצואנים.

תרשים 4 – התפתחות נתח יצוא הסחורות של עשרת היצואנים הגדולים (ללא יהלומים, 2007-2014)⁹

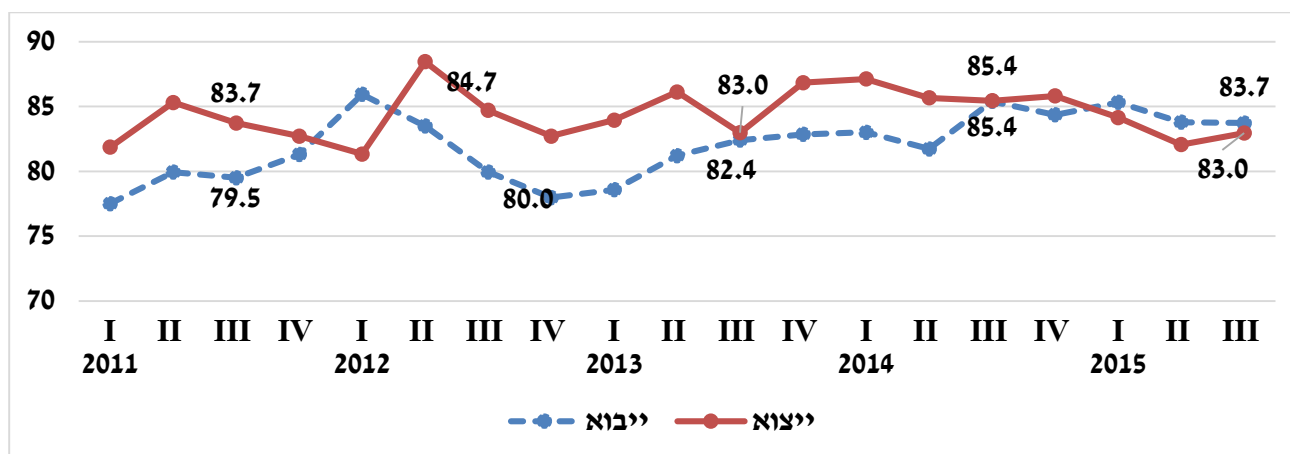

מהנתונים בתרשים עולה כי רמת הריכוזיות היצוא ללא יהלומים גבוהה. בשנת 2014 עשרת היצואנים הגדולים ייצאו כ-49.8% מסך היצוא ואילו יתר היצואנים כ-50.2% מסך היצוא. עוד ניתן לראות כי בשנים האחרונות עלה נתח עשרת היצואנים הגדולים בצורה ניכרת, מ-36.5% בשנת 2007 ל-49.8% בשנת 2014. מגמה זו התמתנה לראשונה בשנת 2014. לפי המכון היצוא, הבלימה בצמיחת משקל היצוא של עשרת היצואנים הגדולים היא פועל יוצא של ירידה במחירי האנרגיה והמינרלים שהשפיעה על ערך הייצור של חברות הכימיקלים ותזקי הנפט. לפי המכון, ללא ירידת מחיר זאת מגמת העלייה בריכוזיות הייתה ממשיכה.¹⁰

1.5. התפתחות היצוא בחודשים האחרונים

בתרשים 5 להלן יצוא וייבוא סחורות ושירותים החל משנת 2011 לפי רבעונים.

תרשים 5 - יצוא וייבוא סחורות ושירותים לפי רבעונים (בשקלים, מחירי 2010, נתונים מנוכי עונתיות)¹¹

⁹ המכון הישראלי ליצוא ולשיתוף פעולה בין-לאומי, אגף הכלכלה והמחקר, [דוח ריכוזיות היצוא ל-2014](#), מרס 2015.

¹⁰ שם.

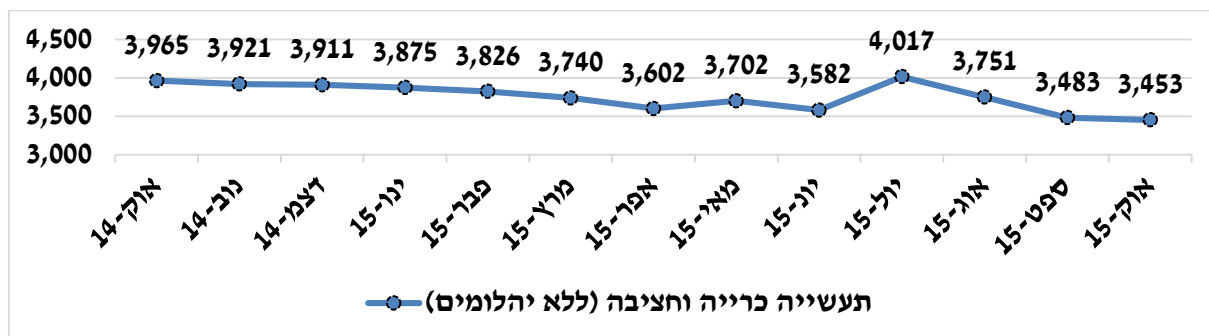
¹¹ הלמ"ס, [חשבונות לאומיים - אומדן ראשון לרבעון השלישי של שנת 2015](#), 16 בנובמבר 2015.

מהנתונים בתרשים עולה כי בשנים האחרונות חל יציבות ביצוא במונחים שקליים קבועים ובארבעת הרבעונים האחרונים חלה גם ירידה. במקביל לכך, בייבוא חלה עלייה במונחים שקליים קבועים ובארבעת הרבעונים האחרונים חלה יציבות יחסית הייבוא. בתרשים 6 להלן היצוא התעשייתי ללא יהלומים, בין אוקטובר 2014 ואוקטובר 2015.

תרשים 6 – התפתחות היצוא התעשייתי בחודשים האחרונים

(ללא יהלומים, מיליוני דולרים, נתונים מנוכי עונתיות)¹²

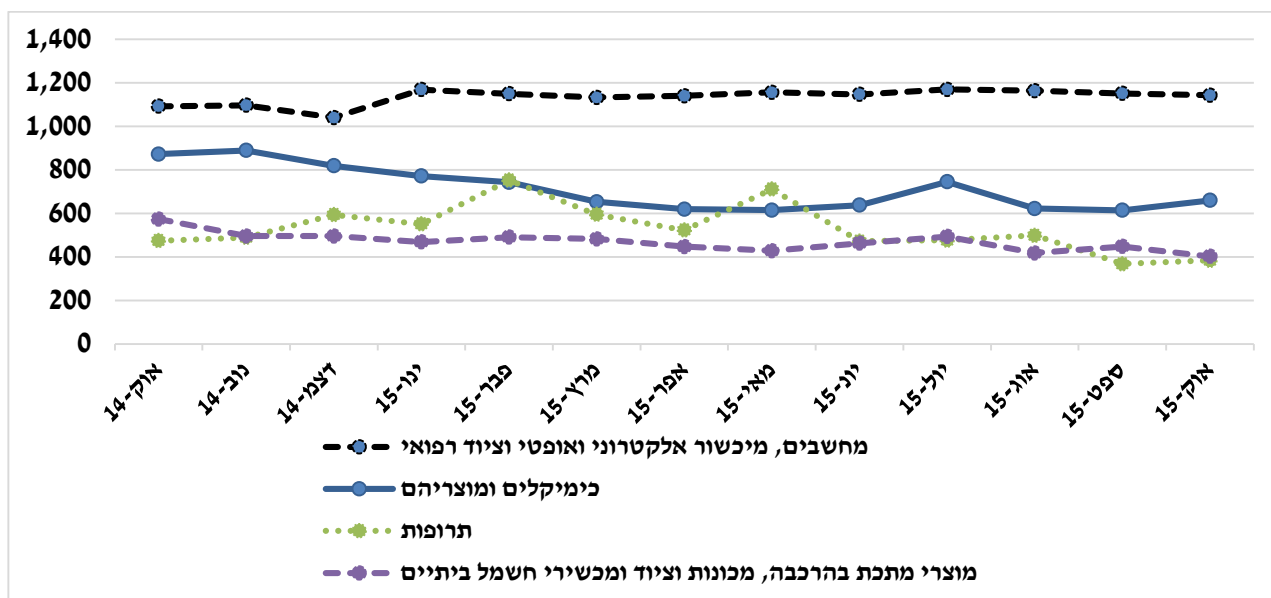

מהנתונים בתרשים עולה כי חלה ירידה ביצוא התעשייתי (ללא יהלומים) בין אוקטובר 2014 לאוקטובר 2015, כאשר היצוא באוקטובר 2014 עמד על כ-3,965 מיליון דולר ואילו באוקטובר 2015 עמד על כ-3,453 מיליון דולר (ירידה בשיעור של כ-12.9%). כמו כן, לאורך כל 13 החודשים המפורטים חלה ירידה ביצוא (למעט בחודש יולי 2015 בו הייתה קפיצה).

כדי להבין טוב יותר את מקור הירידה, אנחנו מפרטים בתרשים 7 להלן, את ארבעת הענפים אשר משקלם ביצוא התעשייתי ללא יהלומים הוא הגדול ביותר (כ-75% מסך היצוא ללא יהלומים).

תרשים 7 – התפתחות היצוא בחודשים האחרונים – ארבעת הענפים המרכזיים

(ללא יהלומים, מיליוני דולרים, נתונים מנוכי עונתיות)¹³

¹² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [סחר החוץ באוקטובר 2015 - יבוא ויצוא של סחורות, לוח: ג'2](#), 11 בנובמבר 2015.

¹³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [סחר החוץ באוקטובר 2015 - יבוא ויצוא של סחורות, לוח: ג'2](#), 11 בנובמבר 2015.

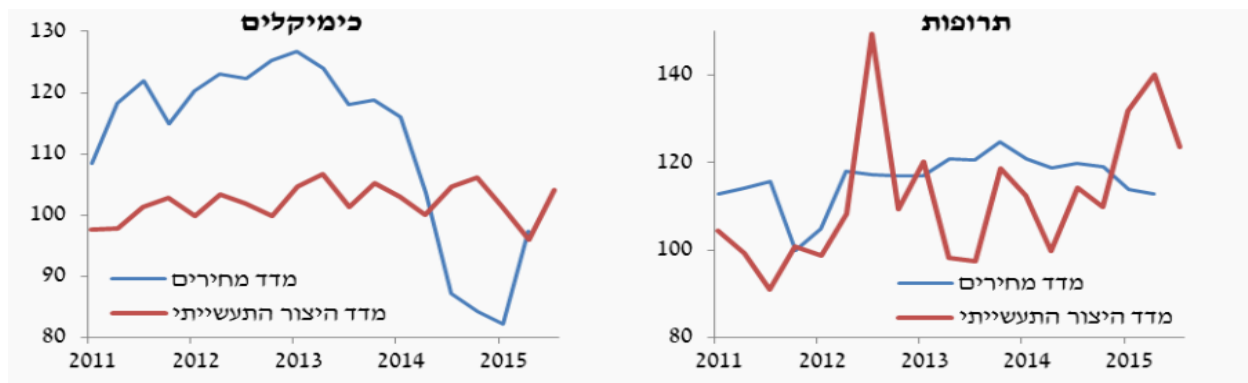

להלן ניתוח המגמות שעולות מהתרשים :

- **בענף המחשבים, מכשור אלקטרוני ואופטי וציוד רפואי** חלה עלייה ביצוא בין אוקטובר 2014 לאוקטובר 2015, כאשר היצוא באוקטובר 2014 עמד על כ-1,092.5 מיליון דולר ואילו באוקטובר 2015 עמד על כ-1,142.9 מיליון דולר (עלייה בשיעור של כ-4.6%).
- **בענף הכימיקלים ומוצריהם** חלה ירידה ביצוא בין אוקטובר 2014 לאוקטובר 2015, כאשר היצוא באוקטובר 2014 עמד על כ-872.3 מיליון דולר ואילו באוקטובר 2015 עמד על כ-659.9 מיליון דולר (ירידה בשיעור של כ-24.3%).
- **בענף התרופות** חלה ירידה ביצוא בין אוקטובר 2014 לאוקטובר 2015, כאשר היצוא באוקטובר 2014 עמד על כ-474.3 מיליון דולר ואילו באוקטובר 2015 עמד על כ-384.3 מיליון דולר (ירידה בשיעור של כ-19.0%).
- **בענף מוצרי מתכת בהרכבה, מכונות וציוד ומכשירי חשמל ביתיים** חלה ירידה ביצוא בין אוקטובר 2014 לאוקטובר 2015, כאשר היצוא באוקטובר 2014 עמד על כ-573.9 מיליון דולר ואילו באוקטובר 2015 עמד על כ-402.9 מיליון דולר (ירידה בשיעור של כ-29.8%).

כאמור, חלה ירידה ניכרת ביצוא הכימיקלים ומוצריהם ובמוצרי התרופות. גודל היצוא הוא תוצאה של הכפלת כמות הסחורה שנמכרה במחירה. כדי ללמוד על הסיבות לירידה, נפרק את היצוא לכמות ולמחירים. בתרשים 8 להלן מדדי מחירי היצוא ומדד הייצור התעשייתי לענפי התרופות והכימיקלים

תרשים 8 – מדד מחירי היצוא ומדד הייצור התעשייתי לענפי הכימיקלים והתרופות (נתונים רבעוניים)¹⁴

מהנתונים בתרשים עולה כי הירידה במחירי הכימיקלים הוא גורם משמעותי בירידה בערך יצוא הכימיקלים, כאשר רמת המחירים ירדה בצורה ניכרת ואילו כמות הייצור נשארה דומה. במחירי התרופות לא חלה ירידה ניכרת, והגורם המרכזי לירידה בערך היצוא ברבעון האחרון של התרופות הוא ירידה בהיקף הייצור.

ניתוח של אגף הכלכלן הראשי במשרד האוצר מצביע כי הירידה ביצוא הכימיקלים נובעת מירידה של כ-30% במחירי הכימיקלים, כאשר לולא ירידה זו יצוא הכימיקלים היה גדל. עוד עולה מהניתוח כי ברבעון השני של שנת 2015 הירידה הניכרת בהיקף הייצור נבעה ככול הנראה משביתת העובדים בכי"ל.¹⁵

1.6. שער החליפין

ייסוף השקל לאורך זמן עשוי להקשות על היצוא הישראלי. תיסוף המטבע המקומי (כלומר ירידה בשער המטבע הזר) מביא לירידה ברווחיות היצואנים, שכן הם מקבלים את התמורה במטבע-חוץ, ואילו חלק ניכר מהוצאותיהם,

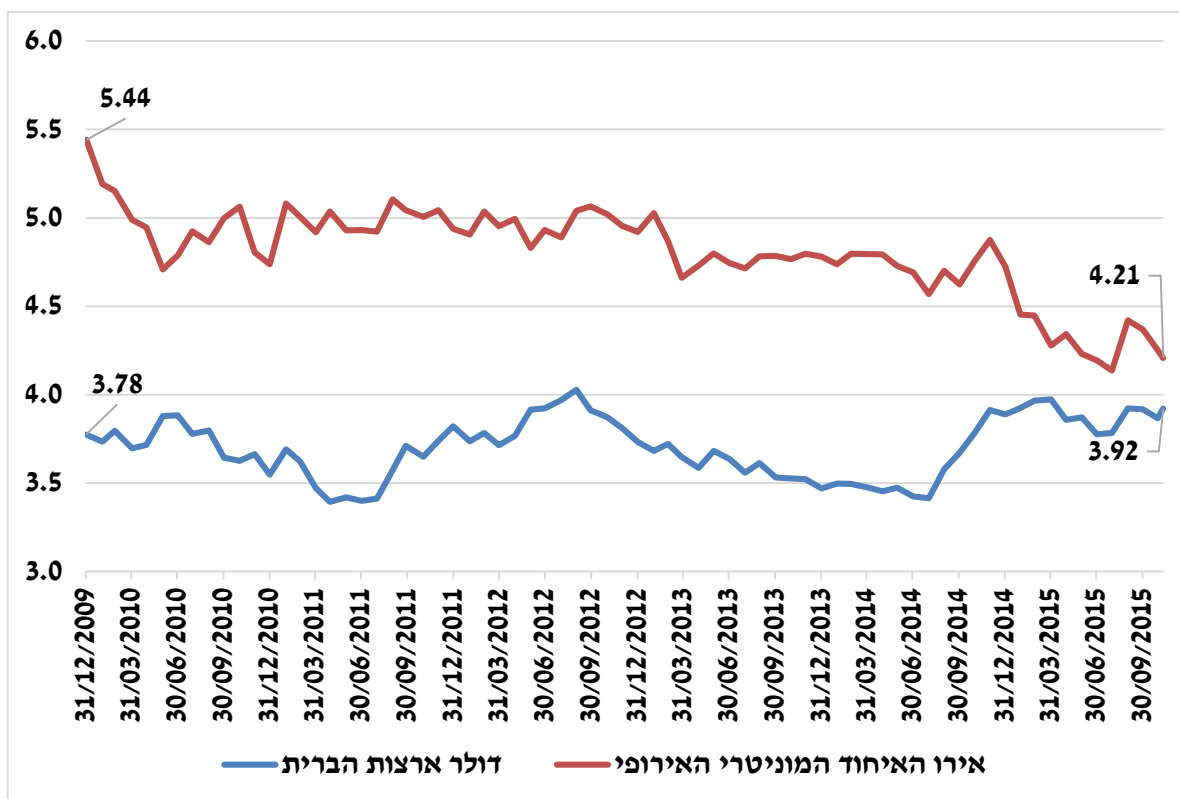
¹⁴ משרד האוצר, אגף הכלכלן הראשי, [סקירה כלכלית שבועית – 8 בנובמבר 2015](#). ממוצע 2010 = 100.

¹⁵ משרד האוצר, אגף הכלכלן הראשי, [סקירה כלכלית שבועית – 8 בנובמבר 2015](#).

כמו שכר עבודה, נקוב בשקלים. מנגד, חלק מהוצאותיהם נקוב במטבע-חוץ, למשל רכישת חומרי גלם ומכונות וציוד, ועל כן חלק מההשפעה מתקזזת. בתרשים 9 להלן מוצגים שערי הדולר והיורו מול השקל הישראלי.

תרשים 9 – שער הדולר ושער היורו (סוף 2009 ועד נובמבר 2015)¹⁶

מהנתונים בתרשים עולה ששער השקל עלה מ-3.78 ש"ח לדולר בסוף שנת 2009 ל-3.92 ש"ח לדולר בנובמבר 2015, וכי שער האירו ירד מ-5.44 ש"ח לאירו בסוף שנת 2009 ל-4.21 ש"ח לאירו בנובמבר 2015. כלומר, ב-6 השנים האחרונות חל **פיחות** בשקל ביחס לדולר בשיעור של כ-3.7% וחל **ייסוף** מול האירו בשיעור של כ-22.6%. שינויים אלו שיפרו את מצבם של יצואנים המקבלים את התמורה בדולר (כמו יצוא לארה"ב) והחלישו את מצבם של יצואנים המקבלים את התמורה באירו (כמו יצוא לאירופה). עם זאת, יש לציין כי יחסית לשנת 2005, השקל תוסף גם מול הדולר וגם מול האירו. יש לציין כי הגידול בהפקת גז טבעי מקומי מביא לירידה ביבוא מוצרי אנרגיה ולכן תורם לייסוף השקל. ייסוף השקל בגין משאבי טבע עשוי להקטין משמעותית את כושר התחרותיות של התעשייה בכלל ושל התעשייה המסורתית בפרט, ומכונה "המחלה ההולנדית". בנק ישראל מנסה להתמודד עם תופעה זו על-ידי רכישות של מטבע-חוץ¹⁷, ובנוסף הכנסת חוקקה חוק להקמת קרן לניהול הכנסות המדינה מגז טבעי, תוך השקעתם בחו"ל, בכדי להקטין את השפעות הפקת הגז הטבעי על ייסוף השקל.¹⁸

1.7. היבוא העולמי

בתרשים 10 להלן התפתחות הייצוא הישראלי והייבוא של המדינות המפתחות והמדינות המתפתחות.

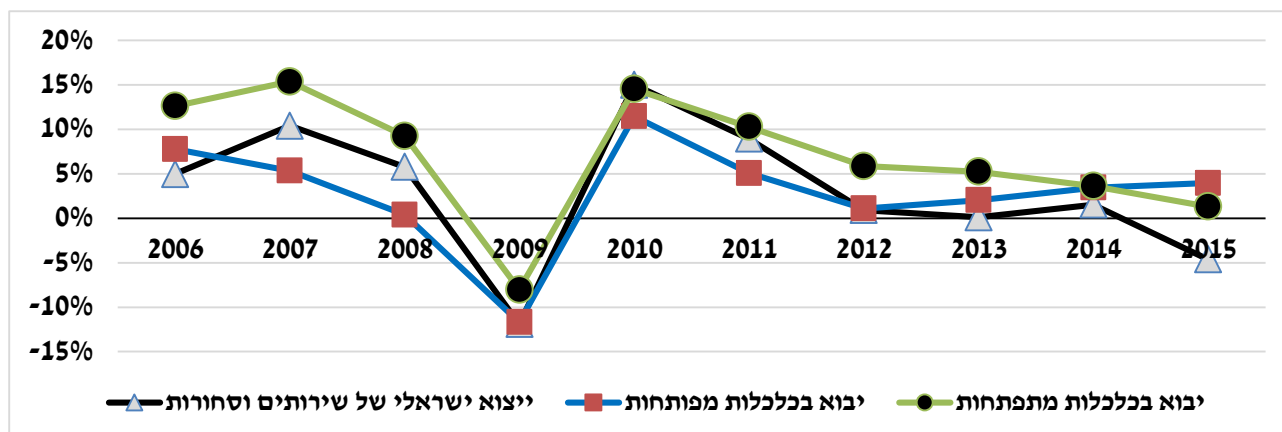
¹⁶ בנק ישראל, **שערי חליפין יומיים, 29 לדצמבר 2009 ועד 1 בנובמבר 2015**, גישה: 10 בנובמבר 2015.

¹⁷ בנק ישראל, **בשנת 2016 בנק ישראל ירכוש 1.8 מיליארד דולר במסגרת התכנית לקיזוז השפעת הפקת הגז על שער החליפין**, 19 בנובמבר 2015.

¹⁸ להרחבה ראו: איתמר מילרד, תמיר אגמון, **תיאור וניתוח דרכי פעולתן של קרנות עושר ריבוניות (SWFs)** - השוואה בין-לאומית, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אוגוסט 2013.

תרשים 10 – הייצוא הישראלי והייבוא של המדינות המפותחות והמדינות המתפתחות (שינוי שנתי)¹⁹

מהנתונים בתרשים עולה כי הייצוא הישראלי היה מתואם עם היבוא בכלכלות המפותחות ועם היבוא בכלכלות המתפתחות לאורך השנים האחרונות. בשנת 2015, נראה כי חל שינוי במידת ההתאמה של הייצוא הישראלי עם היבוא של כלכלות אחרות. כך, הייצוא הישראלי צפוי לרדת בשנת 2015, כאשר היבוא במדינות המפותחות עולה והיבוא במדינות המתפתחות יורד בפחות מאשר הירידה בייצוא הישראלי. **נתונים אלה עשויים להעלות את השאלה האם הירידה במתאם בין הייצוא הישראלי לבין היבוא של המדינות המפותחות הינה שינוי קבוע או חד פעמי (הנובע בגין סיבות אקראיות, כמתואר בסעיף 1.5 לעיל)?** התפתחות הייצוא בשנה הקרובה (בהשוואה לשינוי ביבוא של המדינות המפותחות ולשינוי בסחר העולמי) עשויה להבהיר את המגמה.

1.8. תחזיות ייצוא

בלוח 5 להלן תחזיות הייצוא הישראלי של גופים כלכליים שונים.

לוח 5 – תחזית הייצוא (סחורות ושירותים, באחוזים)²⁰

תחזית ל-2016	תחזית ל-2015	חודש פרסום התחזית	גוף
+5.4%	-2.6%	ספטמבר 2015	בנק ישראל (ללא יהלומים והזנק)
+4.2%	-1.1%	ספטמבר 2015	משרד האוצר
+3.3%	-3.7%	נובמבר 2015	OECD
+4.4%	-4.6%	אוקטובר 2015	קרן המטבע העולמית

מהנתונים בלוח עולה כי בנק ישראל, משרד האוצר, ה-OECD וקרן המטבע העולמית, מצביעים על כך שהיצוא הישראלי צפוי לרדת בסיכום שנת 2015 וצפוי לעלות בקצב מתון בשנת 2016.

2. כלים לעידוד הייצוא

להלן חלק מכלי המדיניות המרכזיים העשויים לעודד את הייצוא:

הגברת הסחר עם ארצות נוספות: כפי שעולה מלוח 4, רוב הייצוא כיום הוא למדינות אירופה וארה"ב, עם זאת בעשור האחרון יש מגמה של הגדלת נתח הייצוא למדינות אסיה (בעיקר סין והודו) ולמדינות דרום אמריקה.

¹⁹ International Monetary Fund, [World Economic Outlook Database](#), October 2015, accessed: November 19, 2015.

²⁰ בנק ישראל, חטיבת המחקר, [התחזית המקרו כלכלית](#), ספטמבר 2015; משרד האוצר, [אגף הכלכלן הראשי, תחזית ההתפתחויות המקרו כלכליות והכנסות המדינה ממסים ומהכנסות אחרות בשנים 2015-2016](#), ספטמבר 2015;

OECD, [Economic Outlook No. 98 \(Edition 2015/2\)](#), November 2015, accessed: November 19, 2015; International Monetary Fund, [World Economic Outlook Database](#), October 2015, accessed: November 19, 2015

הקטנת רמת הריכוזיות: כפי שעולה מתרשים 1, בשנים האחרונות גדל מאוד נתח השוק של עשרת היצואנים הגדולים. ריכוזיות היצוא עשויה להשפיע לרעה על המשק, בין השאר, בגין הסיבות הבאות:

- ירידה חדה ביצוא של חברה בודדת עשויה להשפיע בצורה משמעותית על שיעור השינוי של היצוא התעשייתי ועל שיעור הצמיחה במשק;
- ריכוזיות גבוהה עשויה ליצור רמת תנודתיות גבוהה ביצוא הסחורות;
- כמות נמוכה של יצואנים עשויה להוביל לכמות נמוכה של סחורות מיוצאות, ועל-כן עשויה להשפיע לרעה על התפתחות היצוא במקרה והביקוש לסחורות אלו ירד באופן כמותי או לחלופין במקרה בו מחיר סחורות אלו ירד באופן משמעותי.

כך, כאמור בסעיף 1.5, אחת הסיבות לירידה ביצוא הישראלי בחודשים האחרונים, היא הירידה במחירי הכימיקלים וככול הנראה השביתה בתחילת השנה בכ"ל.

רכישת הגנות מפני תנודות שערי חליפין (גידור מט"ח): יצואנים יכולים להגן על התמורה הדולרית מעסקאות היצוא שלהם בכלים שונים, כגון רכישת אופציות לשימור שער החליפין. ואולם, כלים אלו אינם יכולים להגן לאורך זמן מפני מגמת התחזקות ממושכת של השקל. סקר שנערך על-ידי "יצוא מ"ש" (פעילות משותפת של מכון היצוא, התאחדות התעשיינים ומינהל סחר חוץ במשרד הכלכלה) מצביע על הדברים האלו:²¹

- כ-36% מהחברות הגדולות מגדרות עסקאות מט"ח בפועל לעומת כ-18% מהחברות הבינוניות ו-10% מהחברות הקטנות. כ-18% מהחברות הקטנות והבינוניות בוחנות את האפשרות לעומת כ-3% בלבד מהחברות הגדולות. כלומר, חברות קטנות ובינוניות מתקשות לבצע בפועל עסקאות של גידור מט"ח.
- כ-20% מהיצואנים הוותיקים מגדרים עסקאות מט"ח לעומת כ-15.5% בקרב יצואנים חדשים.

העמקת התמחות בנישות שוק: מפעלים קטנים ובינוניים רבים בישראל, למשל בתעשיית המתכת ובתעשיית הפלסטיקה והגומי, מתמקדים בנישות שוק שהתחרות בהן מועטה יחסית. מפעלים אלו עוסקים יותר בייצור של מוצרים בסדרות קטנות, שאינם דורשים כוח אדם רב, אך דורשים רמה גבוהה של איכות. ואולם, ההתמקדות בנישות שוק קטנות עשויה לפגום ביכולת הצמיחה של המפעלים הללו לאורך זמן.

מימון ליצואנים: יצואנים זקוקים למימון לפעילותם (הן להון חוזר והן לביצוע השקעות בהון ובטכנולוגיה). מימון ליצואנים מוצע על-ידי קרנות ממשלתיות ("קרן היצוא"), קרנות ממשלתיות לעסקים קטנים ובינוניים ("כסף חכם"), חברות ביטוח סחר ממשלתיות ("אשרא"), התאחדות התעשיינים ("הקרן ההדדית של התאחדות התעשיינים"), בנקים וחברות פרטיות נוספות. יש הקוראים להגדלת מספר השחקנים בענף והגדלת הסיכון של הסוכנים הממשלתיים.²²

חיבור מפעלים לגז הטבעי:²³ חדירת הגז הטבעי למשק טומנת בחובה חיסכון משמעותי בהוצאות האנרגיה של מפעלי תעשייה. התעשייה יכולה לצרוך גז טבעי גם כתחליף לצריכת חשמל או כתחליף לשימוש בדלקים בתהליך הייצור. כיום, כדי שמפעל תעשייתי יוכל לקבל גז טבעי עליו להתחבר לרשת הגז הטבעי המוקמת על-ידי נת"ז ועל-ידי ספקיות אזוריות. מכיוון שהמערכת לחלוקת הגז הטבעי עדיין לא הושלמה בפריסה ארצית, הגז הטבעי מסופק בעיקר לצרכנים הגדולים של גז טבעי (כמו בז"ן וכ"ל), אך לא לרוב מפעלי התעשייה. יש לציין כי לאחרונה אושר **חוק התכנית הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום המדיניות הכלכלית לשנת התקציב 2015 ו-2016)**, התשע"ה-2015, אשר כלל סעיפים, שנדונו בוועדת הכלכלה, בנושא הקלה של חיבור מפעלים לרשת הגז הטבעי.

²¹ יצוא ישראל, [היצוא הישראלי – אתגרים ופתרונות](#), ספטמבר 2015.

²² שם.

²³ להרחבה ראו: איתמר מילרד, [השפעת הפקת הגז הטבעי ומחירו על המשק והתעשייה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, נובמבר 2014.

הקלה בחסמים סקטוריאליים: בחלק מענפי היצוא קיימים חסמים ספציפיים שביטולם או הקלה בהם עשוי להגדיל את יצוא הסחורות והשירותים. להלן דוגמאות לחסמים כאלו, כפי שעולים מניתוח "יצוא לישראל":²⁴

- **חסמים בענפי ההי-טק:** כוח אדם איכותי, קשיים בהכנסת ציוד ומכשירים לישראל, היעדר הסכמי סחר עם מדינות אופ"ק ומיסוי גבוה.
- **חסמים בענפי הסייבר וביטחון:** מגבלות מחמירות על פעילות עם גורמים אזרחיים, תקציבים של גופי הסיוע מתכווצים, חוסר גיבוי ממשלתי מביא לכך שחברות ישראליות מקבלות פרויקטים רק בתור קבלני משנה ולא קבלנים ראשיים וחוסר אכיפה מספקת של מדיניות רכש גומלין.
- **חסמים בענפי האגרו-טכנולוגיה, מים וקלינטק:** מדיניות סיכוני אשראי נמוכה מדי של גורמים ממשלתיים, קושי בזכייה בפרויקטים בשל מימון ממשלתי נמוך בשונה ממדינות אחרות, השקעה במו"פ נמוכה, מחסור בנספחים כלכליים וקריטריונים מגבילים מדי לתוכניות תמיכה ממשלתית.
- **חסמים בענפי המכשור וציוד רפואי:** חוסר תמיכות ממשלתיות בעיקר בשיווק, חוסר באמצעי מימון לשלבים השונים בתחום (כמו חממות, הנפקות, קרנות הון פרטיות ועוד) ומקורות מצומצמים לביטוחי סיכוני סחר חוץ.
- **חסמים במוצרי הצריכה:** חברות ישראליות חייבות לעמוד בתקנות רגולציה ישראליות גם שהמוצרים לא מיועדים לישראל, המדינה מחייבת רישום של כל עסקת יצוא גם לעסקאות של עשרות שקלים יוצרת חוסר כדאיות ביצוא מוצרים בכמות קטנה ובמחיר נמוך.

שיפור הסביבה עסקית:²⁵ סביבה עסקית יעילה, מביאה לצמיחה ברת-קיימה של עסקים ותעשיות ועשויה לעודד יצוא. בחלק מהתחומים המשק הישראלי מציג סביבה עסקית יעילה יחסית ובחלקם סביבה עסקית בעלת יעילות יחסית ממוצעת ואף נמוכה. הפורום הכלכלי העולמי מדרג את ישראל במקומות גבוהים יחסית בדירוג החדשנות (3), המורכבות העסקית (23), ההתפתחות הכלכלית (26) והחינוך הגבוה והכשרה (28). אך מדורגות במיקומים נמוכים בדירוג הבשלות הטכנולוגית (50), הכלכלה (50) ויעילות השוק (57). התחומים אשר הפורום הכלכלי העולמי מציין כבעייתיים ביותר בישראל הם בין השאר: בירוקרטיה ממשלתית, גישה להון, חוסר יציבות במדינות הממשלתית, חוסר יציבות שלטונית, סיבוכיות בתקנות המס וחוסר בתשתיות.²⁶ בלוח 6 להלן דירוג ישראל במדדי התחרותיות לאורך זמן.

לוח 6 – דירוג ישראל במדדי תחרותיות לאורך זמן²⁷

שנה	דירוג התחרותיות (הפורום העולמי)	דירוג קלות בעשיית עסקים (הבנק העולמי)
2005	15 (מתוך 128)	29 (מתוך 155)
2010	24 (מתוך 139)	29 (מתוך 183)
2015	27 (מתוך 140)	53 (מתוך 189)

מהנתונים בתרשים עולה כי ישראל ירדה בשני הדירוגים בשנים 2005 עד 2015. כך, ישראל ירדה ממקום 15 למקום 27 בדירוג התחרותיות וממקום 29 למקום 53 בדירוג הקלות בעשיית עסקים.

העלאת הפריז:²⁸ פריז העבודה מחושב על-ידי חלוקה של התמ"ג (הערך המוסף), ברמת העסק או ברמת המדינה, בסך שעות העבודה. שעות העבודה של המועסק בהיבט זה הן שעות של העובד במשרה מלאה או במשרה חלקית,

²⁴ יצוא ישראל, בין מכוני היצוא הישראלי, התאחדות התעשיינים ומינהל סחר חוץ במשרד הכלכלה, [היצוא הישראלי – אתגרים ופתרונות](#), ספטמבר 2015.

²⁵ להרחבה בנושא: איתמר מילרד, [תיאור וניתוח התעשייה המסורתית](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, נובמבר 2015.

²⁶ World Economic Forum, [The Global Competitiveness Report 2015-2016](#), 2015.

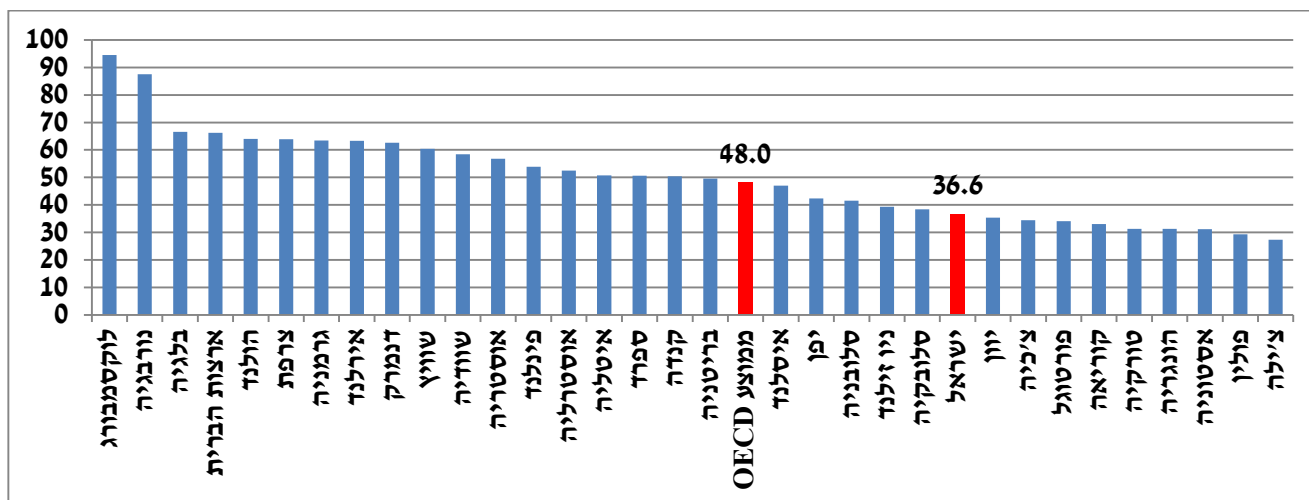
²⁷ World Economic Forum, [The Global Competitiveness Report](#), Different years. World Bank Group, [Doing Business](#), different years.

²⁸ איתמר מילרד, [תיאור וניתוח התעשייה המסורתית](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, נובמבר 2015.

בתוספת שעות נוספות ובתוספת שעות של תעסוקה בעבודה אחרת. החישוב אינו כולל שעות עבודה שהעובד לא עבד עקב חגים ציבוריים, חופשות מרוכזות, שביתות, מזג אוויר שלא מאפשר הגעה לעבודה ועוד. תרשים 11 להלן מפרט את פריון העבודה (במונחי התוצר מקומי הגולמי לשעת עבודה) בישראל ובמדינות המפותחות בשנת 2013.

תרשים 11 – התוצר לשעת עבודה בישראל ובמדינות המפותחות (בדולרים PPP לשעת עבודה, 2013)²⁹

מהנתונים בתרשים עולה כי התוצר לשעת עבודה בישראל עמד בשנת 2013 על כ-36.6 דולר, בהשוואה לכ-48 דולר בממוצע במדינות המפותחות, נמוך בשיעור של כ-24%. יש לציין כי בחישוב התוצר למועסק הפער נמוך יותר, וזאת מכיוון ששעות העבודה של המועסק הישראלי בשנה רבות יותר משעות העבודה הממוצעות בשנה של המועסקים במדינות המפותחות. העלאת פריון העבודה, בין היתר באמצעות הכשרות מקצועיות וחינוך טכנולוגי בהיקף נרחב יותר, עשויה להגדיל את התחרותיות של המשק הישראלי בתחרות הגלובאלית.

תחרות מס: בשנים האחרונות מתפתחת תחרות מס בקרב מדינות רבות, בין היתר במטרה להגדיל את יכולות התחרותיות של היצואנים במדינות אלו.³⁰ בישראל שיעור מס חברות עומד בשנת 2015 על 26.5%, ותזכיר חוק ממשלתי בנושא אשר הופץ ב-22 בנובמבר 2015 מבקש להקטינו ל-25% החל מינואר 2016.³¹ בראייה בין-לאומית, שיעור זה דומה לממוצע המדינות המפותחות. יש לציין כי בישראל קיימות הטבות מס בהיקף נרחב במסגרת **חוק עידוד השקעות הון, התשי"ט-1959**. אחד התבחינים לקבלת הטבת המס הינו 25% יצוא מסך המכירות של החברה. במקרה כזה, מס חברות מופחת מוטל על כל רווחי החברה, ולא רק על החלק הנובע מיצוא. יש הטוענים כי לחוק כמה חסרונות, לרבות: בחינת התחלקות הטבות המס בשנים האחרונות מלמדת כי מספר מועט של חברות נטל חלק ניכר מהטבות המס;³² להטבות המס השפעה שלילית על הקצאת מקורות יעילה;³³ לעיתים ספקים מקומיים של היצואנים הנהנים מהטבת המס, אינם נהנים מההטבה (לרבות יועצים, מעצבים, תעשיות משנה וכדומה), דבר העשוי להקטין את כושר התחרותיות של היצואנים. עקב כך, יש הטוענים כי יש לשקול את ביטול הטבות המס במקביל להפחתת ניכרת במס חברות, כך שכושר התחרותיות של היצואנים הישראליים ישתפר בתחרות הגלובאלית, ללא העיוותים הכרוכים בהטבות המס.³⁴ כמו כן, ניתן לציין כי מתוך 34 מדינות ה-OECD, ב-11 מדינות קיים מס חברות מופחת לעסקים קטנים במטרה לעודדם.³⁵

²⁹ OECD, [Level of GDP per capita and productivity](#), accessed: June 15, 2015.
³⁰ אליעזר שוורץ, [תיאור וניתוח ההצעה להעלאת מס חברות לשיעור של 26.5%](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, יוני 2013.
³¹ [תזכיר חוק לתיקון פקודת מס הכנסה \(תיקון מס'\) \(שיעור מס חברות\), התשע"ו-2015](#).
³² משרד האוצר, מנהל הכנסות המדינה, [דוח שנתי 2011-2012: פרק ח' - גביית מס חברות בשנים 2011-2012](#), דצמבר 2013.
³³ ראו לדוגמא: צבי הרשקוביץ ואביחי ליפשיץ, [השפעות הטבות המס ליצואנים על הכלכלה הישראלית](#), מסמך לדיון, 1 בנובמבר 2015.
³⁴ אסף צימרינג ועומר מואב, [האם חוק עידוד השקעות הון תורם לכלכלה ולחברה ומשיג את מטרתו המוצהרות](#), 1 באוקטובר 2015.
³⁵ אליעזר שוורץ, [תיאור וניתוח ההצעה להעלאת מס חברות לשיעור של 26.5%](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, יוני 2013.

